

Katsauksia

Martti Rapolan muotokuvan paljastamistilaisuudessa 9. 11. 1951 pidetty puhe

Marraskuun puolivälissä 1921 — siis 30 vuotta sitten — nimitettiin filosofian lisen- siaatti Martti Olavi Rapola yliopis- tomme suomen kielen dosentiksi. Nimi- tystä on sitten seurannut tähän päivään mennessä 60 lukukautta akateemisen opet- tajan vastuullista taivalta. (Aivan tar- kasti sanoen olisi puhuttava 59 lukukau- desta, sillä yhden lukukauden professori Rapola on ollut virasta vapaana. Mutta sen sijaan hän on parina kolmena luku- vuonna hoitanut rinnan kahta suomen kie- len professorin virkaa, toista Helsingissä, toista Turussa, tai dosentuuria Helsingissä, professuuria Turussa.)

Tämä kolmikymmeninen lukuvuosijakso sisältää harvinaisen runsaan määrän perus- tavaa tutkimustyötä, suomen kielen men- neisyyttä ja olemusta valaisevia teoksia, sel- keitä luentoja, oivallisia tutkielmia, mutta

myös harvinaisen paljon henkilökohtaista opetusta, seminaariharjoituksia, vastaan- ottoja — ylioppilaiden ohjausta sanan par- haassa merkityksessä.

Nuori dosentti Rapola joutui jo 1922 hoitamaan suomen kielen professuuria Hel- singissä. Pari vuotta myöhemmin hänet nimitettiin Turun yliopiston suomen kielen ja sen sukukielten professoriksi. Tammi- kuussa 1930 professori Martti Rapola sai nimityksen Helsinkiin, oppituolin alana nyt ensimmäisen kerran vain suomen kieli. Tänä viimeksi kuluneena 22-vuotiskautena on professori Rapolalle kirjoitettu osaston notaarin laskelman mukaan 456 pro gra- dua. Tämä merkitsee sitä, että professori on antanut vähintään tuon määrän lauda- turtyöaiheita, tarkastanut töiden konseptit, ohjannut ja neuvonut. Lukuun eivät tie- tenkään kuulu kesken jääneet eivätkä myö-

hemmin korotetut arvosanat. Ja ennen kuin professori Rapola on päästänyt oppilaansa näin pitkälle, niin tavanomaisten harjoitusaineiden ja seminaariesitelmien lisäksi kunkin on ollut luovutettava tarkastettavaksi ja arkistoitavaksi keruutyö kansanmurteiden sanavarojen piiristä. Näitä on koottu vuosien kuluessa yli 600 erää eri puolilta Suomea. Ja onko professorilla ollut kiire ekspedioida oppilaittensa työt hopusti pöydältään? Ei. Opettaja on tutkinut työt tarkoin; on neuvotellut tekijän ja kerääjän kanssa, on antanut ohjeita keruumatkalle, antanut ohjeita tutkielman kokoonpanossa, antanut työn kertaan pariin takaisin jne., kunnes tutkielma on ollut kelvollinen julkisempaan tarkastukseen.

Tästä johtuikin, että professori Rapolan antamia ja tarkastamia pro gradu -tutkielmia on osaston suorittamassa scrutiniu-missa perin harvoin arvosteltu alimman tai lähinnä alimman arvosanan piiriin. Monet niistä ovat olleet huomattavia tutkielmia, ja useimmat ovat perustuneet ensikäden lähdeaineistoon. Voimme syystä sanoa, että hellittämätön, johdonmukainen ja selkeä opetustyö on väsähtämättä jatkanut vuodesta toiseen kolmen vuosikymmenen ajan. Tulokset ovat näkyvissä. Yleisesti näet tunnustetaan, että oppikoulujen äidin kielen opettajain taso on parina viimeksi kuluneena vuosikymmenenä huomattavasti noussut, mikä taas vastaavasti näkyy tuhansien ylioppilaskokelaiden koeaineissa ja yleensäkin suomen kielen jokapäiväisessä viljelyssä. Tämä havainto on varsin merkittävä sitä synkkää taustaa vasten, joka erityisesti 1920-luvun alussa usein esitettiin julkisuudessa suomen kielen yliopisto-opetuksen tasosta.

Herra professori! Olen esittänyt nämä muutamat työtänne jotenkin kuvaavat huomiot siksi v a i n opettajantehtävänne alalta, että sadat oppilaanne ja lähimmät työtoverinne ovat tahtoneet kiitollisuutensa ja kunnioituksensa osoitukseksi viettää julkisesti akateemisen opettajakautenne 30-vuo-

tismerkkipäivää ja samalla juhlistaa teidän huomista henkilökohtaista merkkipäivääne maalauttamalla teidän muotokuvananne. Oppilaanne tahtovat nöyrästi kiitollisina tunnustaa, että te olette ollut vaateliias opettaja, mutta huolehtiva, hyvä ja sydämellinen opettaja, joka saattaa oppilaan ponnistelemaan, tekemään työtä, oppimaan. Ylioppilaat ovat nopeasti vaistonneet, että suomen kielen arvosanaa on turha yrittää keinottelemalla; se on saatavissa vain perusteellisilla opinnoilla, joihin veltojen ei kannata ryhtyä.

Te olette tuonut tärkeänä osana opetuksenne piiriin ehtymättömäksi lähteeksi kansankielen aarteet, erityisesti sen sanaston. Olette johdattanut oppilaanne löytämään sanaston kulttuurihistoriallisia ja etnologisia arvoja ja sanontojen tyylikkyyttä. Vanha kirjasuomi ja nykyinen taideproosa ovat myös muuttuneet oppilaille eläväksi ja kertovaksi mielenkiinnon kohteeksi. »Kieli elää» on uusimman yleistajuuden kirjajulkaisunne nimi. Teidän selkeistä tutkimuksistanne ja varmatyylisistä taideproosaesityksistänne oppilaanne ovat saaneet varman luottamuksen mieheen, joka myös itse

käytännössä taitaa sen, mitä hän katederista opettaa.

Kun te tässä salissa lokakuussa 1919 esittite väitöskirjanne julkisesti tarkastettavaksi, lopetti virallinen opposentti Heikki Ojansuu tilaisuuden lausuen: »Kuolinkellot ovat äskettäin kaikuneet kahdelle etevälle suomalais-ugrilaiselle tutkijalle. Suomen itsenäisyys vaatii myös meiltä uhrauksia. Viron nuori yliopisto on niinikään ottanut osansa. Eräs ystäväni sanoi minulle tuonoin, että suomen kielen tutkija on kohta suuri harvinaisuus tässä maassa. Niin ei onneksi sentään ole laita. Miehiä väistyy kyllä, mutta uusia astuu tilalle. Te olette, herra maisteri, tällä teoksellanne muuttanut oppilaasta opettajaksi, kuuntelijasta kuunneltavaksi. Te olette yksi niitä, jonka on astuttava tyhjäksi jääneille sijoille. Ja minä olen vakuutettu siitä, että te täytätte paikanne tutkijana erittäin pätevällä tavalla. Toivon vain, että tämä työ, samalla kun se on yliopistolle ja tieteellemme kunniaksi, tarjoaa myös teille itsellenne sisäistä tyydytystä.»

Te olette tutkimuksillanne täyttänyt silloisen vastaväittäjänne parhaatkin toiveet ja olette täysin ollut hänen viralliseen lausuntoonsa kirjoittamiensa suurten tunnustuksen sanojen arvoinen tutkija. Mutta jos tuolloin opettajanne näkivät teissä myös kyvykkään opettajan lahjat. Harvoin dosentiksi pyrkivän koeluento saa niin paljon kiitosta kuin teidän joulukuussa 1920. Ja mielenkiintoista on nyt lukea, mitä tarkkasilmäinen opettajanne E. N. Setälä kirjoitti asiantuntijanlausunnossaan tammikuussa 1924: »Hra Rapolan kirjallinen tuotanto antaa minulle varmuuden siitä, että hän kykenee antamaan sellaista yliopistollista opetusta, joka opettaa oppilaita ajattelemaan selkeästi ja metodisesti, joka osoittaa, mitä teitä tiede on päässyt varmoin ja ainakin tällä hetkellä todennäköisiin tuloksiin. Minulla ei ole persoonallisen kokemuksen puutteesta tietoa siitä, onko tämä opetus oleva mukaansa tempaavaa, mutta saatan olla varma siitä,

että se on oleva solidia». Voimme nyt yli neljännesvuosisadan takaa painokkaasti yhtyä Setälän ennakoarviointiin, ei enää arvailuna vaan koettuna elämyksenä, joka on ylittänyt Setälän odotukset. Voimme vakuuttaa, että professori Rapolan luentojen kuulijat ja tutkimusten lukijat tuntevat olevansa turvallisella tiellä.

Tänä vuonna on tullut kuluneeksi sata vuotta yliopistomme suomen kielen oppituolin perustamisesta, oppituolin, jonka aina tulee olla alansa keskeisin ja tärkein maailmassa, tavallaan suomalaisen kulttuurin eksponenttina. Teille on tähän päivään mennessä langennut runsas viidennes oppituolin ajallisesta vastuusta. Teidän takananne seisovat velvoittavina kansallishahmoina Castrén, Lönnrot, Ahlqvist, Genetz ja Setälä. Te olette kunniakkaasti jatkanut heidän kyntämänsä vakoaa. Kaskiraade on jo muokattuna peltona, jota ei enää voi jättää ahoksi tai päästää kesantoon. Te olette kasvattanut saralle paljon uusia peltomiehiä, jotka jatkavat työtänne ja jotka tänään erään satovuoden taitekohdassa pyytävät saada sydämellisesti kiittää teitä jo täytetystä lupauksestanne istua taiteilijan mallina muotokuvan aikaansaamiseksi. Oppilaanne ja lähimmät työtoverinne ovat tällä nyt paljastettavalla muotokuvalla tahtoneet näkyvällä ja pysyvällä tavalla ilmentää teitä kohtaan tuntemaansa arvontoa ja kiintymystä.

Me pyydämme myös kiittää lämpimästi taiteilija Tapani Raittilaa tästä kauniista saavutuksesta, joka sekin on huolellisen tutkimuksen ja hätäilemättömän työn tulos.

Prof. Rapolan oppilaiden ja työtoverien harras toivomus on, että Helsingin yliopisto ottaisi tämän muotokuvan kokoelmiinsa ja soisi sille paikan suojissaan, mieluiten juuri tässä salissa, jossa professori Rapola on useimmat luentonsa pitänyt. Tämän suuren läsnäolijain ja vielä suuremman poissaolijain joukon nimissä uskallan esittää teille, Yliopiston herra rehtori, tämän hartaan pyyntömme.

KUSTAA VILKUNA